

encyclopedia project at that time correspondence of famous figures in Galicia; analyses the contribution of creators of fundamental work of I. Rakovskiy, V. Kubiiovych, Ye.-Yu. Pelenskiy, Z. Kuzeli in the organization of printing of the "Encyclopedia of Ukrainian studies"; highlights the principles and the methodology of encyclopedic collection edition.

The beginning the encyclopedia work was complicated by political ups and downs of pre-war Europe, Ukrainian scientists dispersed in emigration and financial problems. However, in the formed by the enthusiasts the editorial office "Encyclopedia of Ukrainian studies" was able to collect the material for the first volume of the same edition in a quick way, negotiate with politicians and officials of some assistance in the work of scientists. Further work was hampered due to the political reasons. The war period did not bring fertile results, even if they were collected before by the chief editor of "Ukrainian general Encyclopedia" of I. Rakovskiy but the materials were stored, and eventually removed from Ukraine to emigration. The author argues that the successful continuation of work on the encyclopedia in the postwar period was due to the authority and organizational skills of B.Kubiiovych, the restoration of Taras ShevchenkoScientific Society and the severance in it the structural unit - The Institute of Encyclopaedia (headed by S. Kuzelya) and the concentration of about 200 Ukrainian intellectuals in one region - Bavaria.

The key to successful implementation of the project was to develop clear principles and objectives of the work on the "Encyclopedia of Ukraine": 1) be universal primary research with reference to Ukrainian Ukrainian people and Ukrainian origin; 2) be a source of knowledge about Ukraine and its people, territory, history, culture, economy and way of life of other nations; 3) be a source of true information about the past and the present in Ukraine for Ukrainians on their native lands. The content of "Encyclopedia of Ukraine studies" is opposed to not only to Soviet doctrine, but also to the historiographical and scientific schools in other countries, which were covering Ukraine according to their own needs.

In general, the author notes that various barriers did not prevent the team of Taras ShevchenkoScientific Society to start the publishing of a complete encyclopedia of Ukrainian studies, which to nowadays remains one of the most important monuments of Ukrainian science and one of the few Ukrainian encyclopedic completed projects.

Key words: *"Ukrainian Encyclopedia", "Ukrainian General Encyclopedia", emigration, Scientific Society of Taras Shevchenko, the Ukrainian Central Committee, Institute Encyclopedia, edition, publisher.*

УДК 930.25(477.41) «1917/1930»

**Алла Желєзко
(Київ)**

РОЛЬ АРХІВНИХ УСТАНОВ КИЇВЩИНИ У СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА В 1917 – 1930-Х РР.

У статті висвітлено роль архівних установ Київщини у становленні і розвитку історичного краєзнавства в контексті вседержавних подій 1917 – 1930-х років. Проаналізовано процес архівного будівництва. Досліджено, що архівне будівництво на Київщині розпочалось у 1917 р. лише на теоретичному рівні. Вкрай складна політична

ситуація в цей період не дозволила втілити в життя розроблену О. Грушевським, В. Модзалевським та іншими вченими архівну реформу «державного характеру», яка б сприяла розвитку історичного краєзнавства. У 20-х роках ХХ ст. в українській архівістиці радянським урядом запроваджено принцип централізації архівної справи. Створена у ці роки джерельна база зумовлювала подальше розгортання історико-краєзнавчих досліджень. З кінця 1920 – у 1930-х рр., за партійною вказівкою, виокремлюються нові напрями архівних досліджень – виявлення і концентрація архівних матеріалів з історії жовтневої революції, громадянської війни, колективізації, індустріалізації. Саме ці напрями стають пріоритетним в архівних установах. Архівні матеріали ЄДАФу УСРР слугують інтересам соціалістичного будівництва. Посилюється увага до організації масової пропаганди культу особи та комуністичного будівництва. Починається абсолютний занепад краєзнавчих досліджень, згортання історичного краєзнавства.

Ключові слова: архіви, Київщина, реформи, історичне краєзнавство, архівні документи, мережа архівних установ.

Важливим осередком науково-дослідної роботи з історичного краєзнавства є архіви. Адже у їхніх сховищах зберігаються неоціненні скарби попередніх поколінь, численні документи про рідний край.

Одним із актуальних та пріоритетних напрямів досліджень історичного документознавства є висвітлення особливої ролі архівних установ у становленні і розвитку історичного краєзнавства в 1917 – 1930-х рр. Саме в цей період у розвитку архівної справи відбулись значні зміни: запроваджено архівну реформу; створено нормативно-правову базу діяльності архівної галузі; проведено централізацію архівної справи; сформовано Єдиний державний архівний фонд та уконституйовано це поняття в архівознавстві; розроблено теоретико-методичні засади обліку, описування, зберігання архівних документів та використання архівної інформації; започатковано архівну періодику та апробовано різні форми архівної освіти.

У контексті зазначеного цінним є те, що вироблені традиції даного періоду української архівістики склали підґрунтя розвитку вітчизняного архівознавства на сучасному етапі.

Досліджувана проблема у вітчизняній історіографії певною мірою висвітлювалася у працях з історичної регіоналістики В. Прокопчука [1], В. Ткаченка [2], О. Рябокобили [3], І. Козюри [4], А. Козицького [5], у розвідках узагальнюючого характеру І. Матяш [6], Я. Калакури [7], Г. Папакіна [8], Н. Московченко [9] та інших вчених.

Незважаючи на широке коло наукових праць з архівної справи та історичної регіоналістики, тема, якій присвячена стаття, в українській історіографії розроблена фрагментарно. Тому мета статті – висвітлити роль

архівних установ Київщини у становленні і розвитку історичного краєзнавства в контексті всеродовищних подій 1917 – 1930-х роках.

Першим державним органом управління архівною справою в Україні став Бібліотечно-архівний відділ, створений у вересні 1917 р при департаменті мистецтв Генерального секретарства справ Центральної Ради, а з 9 січня 1918 р. – Народного міністерства освіти УНР. Заснування Бібліотечно-архівного відділу свідчило про усвідомлення урядом ролі та значення архівів для молодого країни, підкреслювало турботу про збереження безцінної скарбниці пам'яті – архівів, розуміння важливості наукового опрацювання архівних документів.

Відділ мав у своєму складі архівну та бібліотечну секції, розміщувався на Бібіковському бульварі (нині – бульвар Т. Шевченка), 14. Очолив відділ відомий вчений, історик, джерелознавець, етнограф О. Грушевський. Головне завдання Бібліотечно-архівного відділу полягало у збереженні історико-культурної спадщини і всебічному сприянні залученню до наукового обігу архівної інформації.

Після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського, Бібліотечно-архівний відділ очолив відомий знавець архівів, історик – В. Модзалевський. Спрямування його діяльності перейшло із площини теоретичної у практичну, із загальноісторичної – в архівознавчу [10, с. 83 – 87]. Найголовнішим завданням відділу стало проведення архівної реформи «державного характеру». Нагальність її впровадження була продиктована необхідністю зберегти від псування і знищення тих документів, які розпорошені по різних установах та відомствах і на даний час не є актуальними для них. Проте плани Бібліотечно-архівного відділу не здійснилися. Його нетривале існування не залишило часу для реалізації задумів, але розроблення теоретичних питань архівістики сприяло подальшому розвитку архівної справи.

Наступне реформування здійснювалося на основі радянського законодавства. У січні 1919 р. у Харкові був утворений Всеукраїнський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКОПМіС). До його складу ввійшла архівна секція на чолі з істориком В. Барвінським. Це була перша всеукраїнська установа з управління архівною справою. Наприкінці березня 1919 р. архівна секція ВУКОПМіСу була переведена до Києва. Очолив її В. Модзалевський.

У 1920 р. почала діяти державна охорона архівних документів в УСРР після ухвалення Раднаркомом «Тимчасового положення про архівну справу» від 20 квітня 1920 р. Народний комісаріат освіти на основі постанови ухвалив

рішення про виділення зі складу комітету Головного архівного управління (Головархів) [11, арк. 24]. У цьому ж році архівною секцією Київського губКОПМіСу був прийнятий законопроект про заснування Українського головного архіву у м. Києві. У пояснювальній записці до законопроекту було зазначено, що найбільша кількість архівів, порівнюючи з іншими містами України, знаходиться у Києві, тому Український головний архів має бути заснований, без сумніву, тут. Навколо Київського архівного управління за два роки його існування було зосереджено дев'ять архівних фондів, які увійшли до складу Головархіву разом з центральним архівом давніх актових книг та центральним військовим архівом, а також всі українські архівні збірки, які знаходилися поза межами України [12, арк. 11 – 12]. У 1920 р. відомством Архівного управління Києва було зареєстровано 75 архівів Київщини, прийнято до Архівного управління 11 архівів.

У травні 1922 р. у Києві був організований на базі Всеукраїнського головного архіву центральний історичний архів у складі чотирьох відділів: архіву давніх актових книг, обласного архіву, архіву релігійних культів та військового архіву [13, арк. 16].

Протягом року Головарх розробив інструкції з основних напрямів діяльності архівних установ, проводив облік архівних документів, які перебували у відомствах, і передавав їх у відання губархів.

31 жовтня 1922 р. РНК УСРР оголосила постанову «Про охорону архівів» і створення Єдиного державного архівного фонду (ЄДАФ). До складу ЄДАФ передбачалося включити документи усіх ліквідованих установ, а також справи урядових і громадських організацій [14, с. 681].

3 січня 1923 р. ВУЦВК затвердив «Положення про Центральне архівне управління» (ЦАУ) відповідно до якого Головарх було реорганізовано в Українське центральне архівне управління (Укрцентрархів) [15, с. 7]. До складу Укрцентрархіву 1 жовтня 1924 р. був включений Київський центральний архів давніх актів. За 1924 р. у ньому було заінвентаризовано 5998 актових книг, які характеризували соціально-економічне, політичне і культурне життя Правобережної України в XVI – XVIII ст. Також тут були зосереджені частини фондів губернських установ Київщини початку XVIII – XIX ст., статистично-економічні матеріали з історії маєтків кінця XVIII – початку XIX ст., матеріали колишньої Київської археографічної комісії у кількості 365 документів XIV – XVIII ст., частина фондів Малоросійської колегії, Київського намісницького управління та інших установ XVIII століття. З документами Київського центрального історичного архіву,

Київського центрального архіву давніх актів протягом 1923 – 1925 рр. працювало 116 дослідників [16, арк. 47].

Визначальну роль в архівному будівництві відіграв I Всеукраїнський з'їзд працівників архівних установ, який був скликаний у травні 1926 р. в Харкові. На з'їзді було прийнято рішення організувати в колишніх губернських центрах крайові історичні архіви, що фінансувалися б з державного бюджету і підпорядковувались ЦАУ УСРР [17, с. 31].

Важливі питання щодо концентрації архівних матеріалів у відповідних за профілем архівах було розглянуто у доповіді «Розподіл та концентрація архівних матеріалів і схема архівосховищ», тези якої затверджено з'їздом. Архівні матеріали колишніх губернських установ України поділялись на такі основні групи: I – архівні фонди установ XVIII ст., II – фонди установ з XIX до початку XX ст. і III – архівні фонди установ з 1917 по 1925 роки.

Архівні фонди I групи, що становили невелику частину матеріалів, зберігалися в Центральному історичному архіві у Києві. Київським відділенням Центрального історичного архіву завідував В. Міяковський. Архівні матеріали II групи перебували в крайових історичних архівах. Київським крайовим історичним архівом завідував Д. Зайченко. Матеріали III групи – в центральному архіві революції та в історико-революційних відділах крайових історичних архівів.

У Білій Церкві 1926 р. відкрили відділ крайового історичного архіву. Очолив його С. Дроздов-Мишковський [18, с. 69]. Під час свого відрядження по окрузі у листопаді-грудні 1926 р. він відвідав вісім районів та 30 сіл. Із звіту виявилось, що стан архівної справи в установах райцентрів і сіл – кепський. Завідувач обстежив і проінспектував 94 установи, з них – шість райвиконкомів, 26 сільських рад, 21 школу, 11 кооперативів, сім поштових філій, п'ять відділів райміліції, шість церков, чотири нарсудів, п'ять цукроварень і три лікарні. В райвиконкомах Київщини архівні матеріали збереглися тільки з 1921 – 1922 років. По сільрадах архіви починаються з 1922 – 1923 рр. Всі шкільні архіви дореволюційного часу знищено. Архівні матеріали сільських кредитних товариств дореволюційного часу збереглися тільки в Узинському ощадно-позичковому товаристві. Сільські лікарні мали архіви тільки з 1923 р., за попередні роки документацію було використано на обгортки для порошків. У відвіданих селах поміщицьких архівів не знайдено. З церковних архівів багато матеріалу знищено в 1917 – 1921 роках. Цукроварні мали архівні матеріали з 1923 року [19, арк. 24 – зв. 25].

Отже, серйозною перешкодою постала проблема – відсутність у селах та районах кваліфікованих осіб. Керівники багатьох установ не розуміли

важливої ролі архівної справи і майже не цікавилися в яких умовах зберігається архівна документація. Тому виникла нагальна потреба – створити мережу архівних кореспондентів, які будуть пропагувати і популяризувати архівну справу серед громадськості, здійснювати контроль за виконанням архівного законодавства.

На початку 1929 р. ЦАУ УСРР затвердило нову «Інструкцію про складання описів», яка вносила певні зміни в порядок роботи архівних установ щодо упорядкування документів [20, с. 1 – 2]. Зокрема, за формою № 1 описувалися фонди, що мали невелике науково-історичне значення, за формою № 2 повинні були складати описи в основному окружні архівні управління, а за формою № 3 – переважно центральні та крайові історичні архіви. Лише за дозволом ЦАУ УСРР окрархам дозволялося описувати матеріали за третьою формою. Укрцентрархів видав методичний спеціальний збірник «примірні описи», в якому подавалися зразки опису архівних матеріалів за всіма трьома формами та відповідні рекомендації [21, с. 82 – 83].

Станом на початок 1929 р. кількість архівних кореспондентів у країні зросла і становила 635 осіб [22, с. 7].

Організаційні та методичні заходи, здійснені ЦАУ УСРР щодо упорядкування документів ЄДАФу УСРР, дали змогу архівним установам протягом 1927 – 1930 рр. розібрати понад 20 тис. лін. м., описати близько 7 тис. лін. м. архівних матеріалів.

ВУЦВК і РНК УСРР у 1930 р. прийняли рішення про скасування адміністративно-територіального поділу України на округи і ліквідацію окружних виконавчих комітетів. Замість них на території республіки створено 484 райони, 18 міст, виділених в окремі адміністративно-господарські одиниці [23, с. 460].

Проведення адміністративно-територіальної реформи вимагало перебудови мережі архівних установ. Урядова комісія ухвалила рішення про утворення замість окрархів 28 місцевих архівних управлінь, на які покладалися обов'язки з керівництва архівною справою не лише в межах міст, а й у районах, що перебували на території колишніх округів. Свою діяльність місцеві архівні управління розпочали з 1 жовтня 1930 р., зокрема у Києві та філії Київського місцеварху в Білій Церкві.

Організація в Україні місцевих архівів розглядалася Укрцентрархівом як тимчасовий і вимушений захід. Після ліквідації окрархівів не було реальної можливості створити архівні установи в кожному районі. Районні архіви за таких умов важко було забезпечити приміщеннями, коштами, кваліфікованими кадрами. Усуненню недоліків в управлінні архівною

справою на місцях могла сприяти лише організація районних архівних установ, які фінансувалися б з місцевого бюджету.

У зв'язку з цим ВУЦВК ухвалив рішення створити замість місцевих архівних управлінь, їхніх філій та крайових історичних архівів таку систему архівних установ, яка включала б центральні республіканські архіви, державні історичні архіви у колишніх окружних центрах, а також міські та районні архівосховища для концентрації в них документів міськрад райвиконкомів, установ і організацій, які діяли на території району або міста[24, с. 3 – 4].

Адміністративно-територіальна реформа в Україні спричинила перебудову мережі архівних установ. Секретаріат ВУЦВК, розглянувши питання про систему архівних установ у зв'язку з утворенням областей, ухвалив організувати при обласних виконавчих комітетах обласні архівні управління: Київське, Харківське, Дніпропетровське, Одеське та Вінницьке.

Обласні архівні управління створювалися для керівництва архівним будівництвом на відповідній території. Їм підпорядковувалися обласні історичні архіви, що створювалися в областях, і державні історичні архіви, які існували на базі колишніх місцевих архівних управлінь. На базі колишнього Київського центрального історичного архіву і Київського окружного архівного управління, з усіма їх фондами, утворився Київський обласний історичний архів, у якому на кінець 1920-х рр. кількість матеріалів становила 5226084 одиниці. Київський історичний обласний архів був найбільшим в УСРР і одним з найбільших у всьому Радянському Союзі. Матеріали архіву становлять величезну науково-історичну цінність. Хронологічний діапазон – від кінця XVIII ст. до сьогодення, територіально вони охоплюють не лише сучасну Київську область, а майже все Правобережжя[25, с. 12 – 13].

Безперервний приплив нових матеріалів – як шляхом концентрації, так і завдяки приєднанню інших архівних установ – зумовив потребу у певних реорганізаціях, але в основі архіву постійно залишалися групи фондів, які були сформовані раніше установами одного й того ж характеру. Деякий час структура архіву зводилася до двох секторів – організаційно-технічного, який керував усією роботою з упорядкування фондів, і сектору агітації, пропаганди, археографії, що, не займаючись архівно-технічною роботою, виключно організовував використання архівних матеріалів. Це викликало розрив суцільного процесу впорядкування й використання документів та спричиняло в архівній системі функціоналку.

Таким чином, архівні установи відіграли провідну роль у становленні та розвитку історичного краєзнавства на Київщині в 1917 – 1930-х роках. З 1917 р. активізувалася робота по збереженню історико-культурної спадщини лише на теоретичному рівні. Вкрай складна політична ситуація в цей період не дозволила втілити в життя розроблену О. Грушевським, В. Модзалевським та іншими вченими архівну реформу «державного характеру». У 20-х роках ХХ ст. в українській архівістиці радянським урядом було введено принцип централізації архівної справи. Створена у ці роки джерельна база зумовлювала подальше розгортання історико-краєзнавчих досліджень. На жаль, з кінця 1920 – у 1930-х рр., за партійною вказівкою, виокремлюються нові напрями архівних досліджень – виявлення і концентрація архівних матеріалів з історії жовтневої революції, громадянської війни, колективізації, індустріалізації. Саме ці напрями стають пріоритетними в архівних установах. Починається занепад краєзнавчих досліджень, згортання історичного краєзнавства.

Джерела та література:

1. Прокопчук В. Краєзнавство на Поділлі: історія і сучасність / В. Прокопчук. – К.: Рідний край, 1954. – 204 с.
2. Ткаченко В. Розвиток історичного краєзнавства на Чернігівщині в 20 –30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст.наук: спец. 07.00.01 / В. Ткаченко. – Чернігів, 1995. – 23 с.
3. Рябокобила О. Розвиток історичного краєзнавства на Харківщині в 20 – 30-ті рр. ХХ ст.: дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / О.Рябокобила. – Харків, 2000. – 189 с.
4. Козюра І.Розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині в 20 – 30-х рр. ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / І. Козюра. – Харків, 1998. – 18 с.
5. Козицький А.Український краєзнавчий рух у Галичині (1918 – 1939): дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / А. Козицький. – Львів, 1996. – 244 с.
6. Матяш І. Використання архівної інформації в 1920 – 1930-х рр.: еволюція форм та основні тенденції / І. Матяш // Український історичний журнал. – К.: Наукова думка, 2001. – № 1. – С. 84 – 92; Архівна наука і освіта в Україні 1920 – 1930-х років // Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2000. – 591 с.; Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001. – 228 с.
7. Калакура Я. Архівознавство: наука чи система наукових знань? / Я.Калакура // Студії з архівної справи та документознавства. – Т.1. – К.,1996. – С. 43 – 49.
8. Папакін Г. Розробка теоретичних питань української археографії в діяльності Археографічної комісії ЦАУ УСРР (1929 – 1930) / Г. Папакін // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 1. – К., 1996. – С. 53 – 61.

9. Московченко Н. Правові засади архівної справи в Україні (1919 – 1932 рр.) / Н. Московченко // Студії з архівної справи та документознавства. – Т. 11. – К., 2004. – С. 5 – 13.
10. Матяш І. Архівна наука і освіта в Україні 1920 – 1930-х років // Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2000. – С. 83.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВ України). – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр.12. – Арк. 24.
12. ЦДАВОВ України. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк.11 – 12.
13. ЦДАВОВ України. – Ф. 14. – Оп.1. – Спр.90. – Арк. 16.
14. ЗУ УСРР. – № 46. – 1922. – С. 681.
15. ЗУ УСРР. – Відділ перший. – № 1. – 1923. – С.7.
16. ЦДАВОВ України. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр.177. – Арк. 47.
17. Рубач М. Чергове завдання архівного будівництва УСРР / М. Рубач // Архівна справа. – Кн. 1. – Х., 1927. – С. 31.
18. Мітюков О. Радянське архівне будівництво на Україні (1917 – 1973) / О. Мітюков. – К.: Наукова думка, 1975. – С.69.
19. ЦДАВОВ України. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 182. – Арк. 24 – зв. 25.
20. Бюлетень Укрцентрархіву. – № 6(50). – 1929. – С. 1 – 2.
21. Культурне будівництво в Українській РСР. (Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського Уряду. 1917 – 1959). – К., 1959. – С. 82 – 83.
22. Бюлетень Укрцентрархіву. – № 6(50). – 1929. – С. 7.
23. Історія держави і права Української РСР у 2 т. – Т.1. – К., 1967. – С. 460.
24. Архів Радянської України. - № 1 – 2 (додаток). – 1932. – С. 3 – 4.
25. Грінберг А. Київський обласний історичний архів / А. Грінберг // Архівознавчий збірник. – К., 1938. – С. 12 – 13.

References

1. Prokopchuk V. Kraeznavstvona Podilli: istoriya i suchasnist / V. Prokopchuk. – К.: Ridniykray, 1954. – 204 s.
2. Tkachenko V. Rozvitok istorichnogokraeznavstvana Chernigivshchini v 20 –30-khrr. XX st.: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / V. Tkachenko. – Chernigiv, 1995. – 23 s.
3. Ryabokobila O. Rozvitok istorichnogo kraeznavstva na Kharkivshchini v 20 – 30-ti rr. XX st.: dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / O. Ryabokobila. – Kharkiv, 2000. – 189 s.
4. Kozyura I. Rozvitok istorichnogo kraeznavstva na Poltavshchini v 20 – 30-kh rr. XX st.: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / I. Kozyura. – Kharkiv, 1998. – 18 s.
5. Kozitskiy A. Ukrainkiy kraeznavchiy rukh u Galichini (1918 – 1939): dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / A. Kozitskiy. – Lviv, 1996. – 244 s.
6. Matyash I. Viktorystannya arkhivnoi informatsii v 1920 – 1930-kh rr.: evolyutsiya form ta osnovni tendentsii / I. Matyash // Ukrainkiy istorichniy zhurnal. – К.: Naukova dumka, 2001. – № 1. – С. 84 – 92; Arkhivna nauka i osvita v Ukraini 1920 – 1930-kh rokiv // Derzhkomarkhiv Ukraini, UNDIASD. – К., 2000. – 591 s.; Osoba v ukrainkiy arkhivistitsi: Biografichni narisi. – К., 2001. – 228 s.

7. Kalakura Ya. Arkhivoznavstvo: nauka chi sistema naukovikh znan? / Ya.Kalakura // Studiizarkhivnoispravitadokumentoznavstva. – T.1. – K.,1996. – S. 43 – 49.
8. Papakin G. Rozrobka teoretichnikh pitan ukrainskoi arkhografii v diyalnosti Arkheografichnoi komisii TsAU USRR (1929 – 1930) / G. Papakin // Studii z arkhivnoi spravi ta dokumentoznavstva. – T. 1. – K., 1996. – S. 53 – 61.
9. Moskovchenko N. Pravovi zasadi arkhivnoi spravi v Ukraini (1919 – 1932 rr.) / N. Moskovchenko // Studii z arkhivnoi spravi ta dokumentoznavstva. – T. 11. – K., 2004. – S. 5 – 13.
10. Matyash I. Arkhivna nauka i osvita v Ukraini 1920 – 1930-kh rokiv // Derzhkomarkhiv Ukraini, UNDIASD. – K., 2000. – S. 83.
11. Tsentralniy derzhavniy arkhiv vishchikh organiv vladi ta upravlinnya Ukraini (dali – TsDAVOV Ukraini). – F. 14. – Op. 1. – Spr.12. – Ark. 24.
12. TsDAVOV Ukraini. – F. 14. – Op. 1. – Spr. 11. – Ark.11 – 12.
13. TsDAVOV Ukraini. – F. 14. – Op.1. – Spr.90. – Ark. 16.
14. ZU USRR. – № 46. – 1922. – S. 681.
15. ZU USRR. – Viddil pershiy. – № 1. – 1923. – S.7.
16. TsDAVOV Ukraini. – F. 14. – Op. 1. – Spr.177. – Ark. 47.
17. Rubach M. Chergove zavdannya arkhivnogo budivnitstva USRR / M. Rubach // Arkhivna sprava. – Kn. 1. – Kh., 1927. – S. 31.
18. Mityukov O. Radyanske arkhivne budivnitstvo na Ukraini (1917 – 1973) / O. Mityukov. – K.: Naukova dumka, 1975. – S.69.
19. TsDAVOV Ukraini. – F. 14. – Op. 1. – Spr. 182. – Ark. 24 – zv. 25.
20. Byuleten Ukrtsentrarkhivu. – № 6(50). – 1929. – S. 1 – 2.
21. Kulturne budivnitstvo v Ukrainiskiy RSR. (Vazhlivi rishennya Komunistichnoi partii i Radyanskogo Uryadu. 1917 – 1959). – K., 1959. – S. 82 – 83.
22. Byuleten Ukrtsentrarkhivu. – № 6(50). – 1929. – S. 7.
23. Istoriya derzhavi i prava Ukrainiskoi RSR u 2 t. – T.1. – K., 1967. – S. 460.
24. Arkhiv Radyanskoi Ukraini. - № 1 – 2 (dodatok). – 1932. – S. 3 – 4.
25. Grinberg A. Kiiivskiy oblasniy istorichniy arkhiv / A. Grinberg // Arkhivoznavchiy zbirnik. – K., 1938. – S. 12 – 13.

Аннотация

В статье освещена роль архивных учреждений Киевицины в формировании и развитии исторического краеведения в контексте общегосударственных событий 1917 – 1930-х годов. Проанализирован процесс архивного строительства. Исследовано, что архивное строительство на Киевицине началось в 1917 году только на теоретическом уровне. Очень сложная политическая ситуация в этот период не позволила воплотить в жизнь разработанную А. Грушевским, В. Модзалевским и другими учеными архивную реформу «государственного характера», которая способствовала бы развитию исторического краеведения. В 20-х годах XX века в украинской архивистике советской властью воплощен принцип централизации архивного дела. Собрана в эти годы архивная база способствовала дальнейшему развитию историко-краеведческих исследований. В конце 1920 – начале 1930-х годов, по партийному поручению, выделяются новые направления архивных исследований – выявление и концентрация архивных материалов по истории октябрьской революции, гражданской войны, коллективизации,

индустриализации. Именно эти направления становятся приоритетными в архивных учреждениях. Архивные материалы Единого государственного архивного фонда УССР служат интересам социалистического строительства. Усиливается внимание к организации массовой пропаганды культа личности и коммунистического строительства. Начинается упадок краеведческих исследований, сворачивание исторического краеведения.

Ключевые слова: архивы, Киевщина, реформы, историческое краеведение, архивные документы, сеть архивных учреждений.

Annotation

The article highlights the role of Kyiv's archival institutions in the formation and development of local history in the context of nationwide events of 1917 - 1930-s. An archive building process is analyzed. It is studied that the archive building in Kyiv region began in 1917 only on a theoretical level. Very difficult political situation at that time did not allow to realize the "national character" archival reform developed by A. Hrushevsky, V. Modzalevsky and other scientists, which would promote the development of local history. In 20-s of XX century was incarnated the principle of centralization of archives in Ukrainian archival science by Soviet Governance. An archive reform was carried out exactly in this period; the regulatory and legal framework of archive sector activity was accepted, the Unified State archives was formed and this concept was fixed in the Constitution; the theoretical and methodological basis of accounting, description, storage of archival documents and the use of archived data were developed; the archival periodicals were based and various forms of archival education were tested.

The archive database gathered in these years contributed to the further evolution of the local history research. At the end of 1920 - beginning of 1930-s, under the instruction of the Party, new areas of archival research were emphasized - identification and concentration of archival material on the history of the October Revolution, the Civil War, collectivization, industrialization. Just these areas are a priority in the archival institutions. The archival materials of the Unified State Archival Fund of the USSR serve the interests of socialist construction. There is a growing attention to the organization of mass propaganda of the personality cult and communist construction. Starts absolute decline of local lore research, minimize local history.

Keywords: archives, Kyiv region, reform, local history, archival documents, network of archival institutions.

УДК 94: [378.6:37](477)(092)

**Олена Марчук
(Київ)**

ЗАКОН ПРО ШКОЛУ (1959 Р.): ОБСТАВИНИ ЙОГО ПРИЙНЯТТЯ

У статті визначено етапи здійснення освітньої реформи загальноосвітньої школи 1958 року в Українській РСР, розкрито особливості прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в УРСР» в період перебування при владі М.С. Хрущова; представлено процес підготовки,